

האם ידע יעקב מה עשו האחים לヨוסף?

חזק"ל (יבמות סה ע"ב) מלמדים אותנו כי מותר לאדם לשנות (כלומר: לשקר) למען השלום. זאת מניין? כי אחרי שהזרו האחים מקבורת אביהם יעקב, ראו אצליו שינוי חשוב. כל עוד שאביהם חי, יוסף היה מושיב אותם על שולחנו לסעוד. וכאשר מת אביהם, הפסיק ממנהגו זה. [מבואר במדרש בראשית רבה ק', כיצד כיוון בזה לשם שמיים]. רושם בפנינו כתוב: "ויראו אחיו יוסף כי מות אביהם ויאמרו, לו [ו' מנוקדת שורק] ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו. ויצעו אל יוסף אמר: אביך ציווה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף, אני שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלון" (בראשית נ, ט'ו"ז).

הפסוק ממשיק: "ויבך יוסף בדברם אליו". משום מה בכח? אלא הוא ידע שהם משקרים. נביא להלן דברי חז"ל שהוא תמיד שمر על עצמו לא לגלות לאביו מאייזו סיבה התגללו הדברים והגעו למצרים, כדי לא לומר רע על אחיו. מעצם דבר זה שהם הצטרכו לשקר, הבין יוסף מצוקת נפשם ולכן בכח כי הרגיש בצערים וריחם עליהם. יתרה מזאת. בתחילת הם לא העיזו לדבר אליו ישירות, אלא הקלו על עצם לשלוח דבריהם ע"י שליח (בדכתיב "ויצווו", פסוק ט). רק אח"כ הוסיף וباءם עצם "וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים" (פסוק יח). כלומר כל כך הרגישו כובד אשמה שלא היו מסוגלים לפתח דברו אתחו פנים אל פנים בנושא כואב זה. הוכרכו לגשש דרכם ע"י שליח, מין פעלות ריכוך. ורק אח"כ באו הם עצם ללא תיווך. מכל זה הבין יוסף כמה אש החדרתו בוערת בהם, ובכח.

ומניין ידענו שיוסף לא גילה לאביו? צריכים להבין מושם מה אדם צדק כמו יוסף לא הושיב את אביו בדירה הסמוכה למקום הבן. אם יוסף הוא בעיר המלוכה מצרים, מודיע הושיב את אביו בארץ גושן? (בדברי רשות, בראשית מה, א). עד כדי כך שכasher אביו יעקב חלה, לא ידע מזה יוסף עד שהגיע אליו השיליח להודיע לו. כלום כך נהגים עם אב תשוש וזקן, שימושיים אותו במרחקים? וכך לשון המדרש: "זהרי [האם בזאת] כל שבחו של יוסף שהיה מפליג על כבוד אביו ולא נכנס אצלו בכל שעיה? שאלולא שבאו אחדים ואמרו לו אביו חולה, לא היה יודע? אלא להודיעך צדקו [צ' מנוקדת חירק], שלא ריצה להתייחד [בבדידות] עם אביו, שלא יאמר לו 'היאך עשו בר אחיך?' ומכללים" (פסקתא רבתיה, ג, ביום השmini). זאת אומרת משך שבע עשרה שנים התרחק יוסף מבית אביו, וכאשר בא לבקר אותו זה היה בלוי מלווים אחדים, כדי שייעקב לא יפתח אותו בדיור על נושא סודי זה. וזה מפורש שוב: "לא הגיד לאביו מכירתו, ולא הודיע לו מכירתו לא בכתב ולא בעל פה" (מדרש ללקח טוב", נכתב כמה שנה לפני הרמב"ם, פרשנית ויצא כ"ט, כ"ה).

[ונדמה לי שזה היה הנימוק מדויק יותר משך עשרים ושנים שנה בתחליה עבר במצרים, ואח"כ שליט במצרים, לא הודיע לאביו כי עדין הוא חי. ודאי הבין שיש לאביו צער על הייעלמותו, ובמיוחד שהוא החביב על אביו יותר מכל אחיו. אבל אם יגלה, יתברר לאביו כיצד נעשה המצב הזה. הצער של יעקב שיש לו בניים שיכולים להיכשל במעשה מחפיר ומבאיש זה, גרווע פִי כמה מהצער שנעלם יוסף. סוף כל סוף אפשר לתלות הדבר באסון טבעי ("חיה רעה אכלתחו") בדרכו של עולם. ולא להעלות על הדעת שהבניים ייכשלו בחטא כה חמור (אשר פירוטיו המרים של שנת חנים בישראלanno אוכלים עד היום הזה). ולמן לא רק בעת שהיה עבד ואסיר, שלא הייתה לו אז שום אפשרות להודיע לאביו ע"י שליחת שליח, אלא גם אח"כ כאשר משך שבע שנים שבעם במצרים היה יוסף שליט, ובודאי היו סוחרים העוסקים ביבוא וביצוא מארץ כנען מגיעים למצרים, עדין לא גילה על ידם לאביו. כי שמר על בריאותו נפשו של יעקב. רק אח"כ כאשר נוכח לדעת שאין לו עוד סכנת חיים מאחיו בני לאה [שכנאו נגד בני רחל], כי הרי מסרו נפשם על הצלת בניminein, בן האשה השנייה רחל, אז היה בטוח שלא יחרגו אותו בסתר ע"י מזימה והרעה. רק מפני הרעב ופ堪ה נפש לאביו, הביא אותו מצרים. אבל נזהר לא להתייחד אותו "בארבע עיניים".]

אמנם עומדת נגדנו סתירה גדולה, ממנה משמע כי יעקב אמן ידע מהמכירה. אמר יעקב לפני מותו: "גור אריה יהודה, מטרף בני עליית". שיבח יעקב ליהודה שסילק את עצמו מהריגת יוסף בהצעה של פשרה למכוון אותו לעבד (כן כתב רש"י בשם חז"ל על בראשית טט). וכן יעקב האשים את שמעון ולוי "וברצונם עקרו سور" והכוונה ליוסף (רש"י, שם). ובכן הרי ידע!

אלא שידיעה זו על המכירה באה לו בחזון נבואי, עת שה' השרה רוחו עליו כאשר בירך לבניו. והרי תיכףomid שסויים לומר הברכות, נפטר יעקב. "יכול יעקב לצות את בניו, ויאסוף רגליו אל המתה ויגוע, ויאסוף אל עמיו" (בראשית מ"ט, ל"ג). משמעות הדברים שלא היה סיפק בידו לדבר לא עם יוסף ולא עם אחיו על מה שנתגלה לו בחזון. פשוט הוא כי לפניו החזון לא ידע מהמכירה. "תוספ רוחם יגועון", מפרש הגאון ר' מנחם מנדל שקלאואר שבאים המיתה מקבל האדם תוספת השגה. וראיה גדולה על כך מהמה שאמרו חז"ל (יבמות סה ע"ב) שモතך לשונות מפני השלום. האחים שקרו ליוסף באומרים "אביך ציווה לפני מותו". ואם יש אפשרות שיוסף גילה לאביו, מנין לחז"ל שהאחים שקרו? מכאן לומדים אנו לך גדול ויקר במערכות החיים שלנו. לא כל מידע ראוי למסור לאחרים. אפילו על דברים המעניינים לנו הרבה, אפילו אם אדם יגלה לאשתו או לאביו, כל עוד יש חשש נזק לאדם שלישי יש זהה איסור. זה מותר רק לשם "תועלת" כמפורט בספר "חפץ חיים" (לשון הרע, כלל י' סעיפים ב-ג, עיין שם שמונה פרטם). זה מדובר להינצל מנזק עתידי, ובענינינו לא היה מצב כזה אלא דיבור על העבר בלבד.

פנים חדשות יש לנו כאן לקרוא לאיש זה "יוסף הצדיק". לשבול עניות וצער בשבי המצרי משך עשרים ושנים, בבדיקות נוראה, ולא לגלות לאביו על מקום הימצאו כדי לא לגרום צער לאביו, וכן לא להסביר עונש חמור לאחיו שהם האשמים במה שגרמו לו, כלום מבינים אנו מסירות נפש גדולה זו? גם אחרי שעלה לדולה, ואחרי פרידה של עשרים ושנים, להושיב את אביו ממרחקים [בגושן] משך שבעה עשרה שנה, ולא לבקר אותו לכל הפחות פעמיים בשבועו, אלא לראותו בלילה פAMILIA גדולה רק לעיתים רחוקות, הרי דרישה לכך התפקידות נפשית גדולה ביותר. והרי זה הבן המתפרק על אביו שכבה כאשר ראה את אביו ונפל על צוארו (בראשית מ"ו, כ"ט רשי'). ואע"פ כן נהג אחר כך פרישות קשה וארכיה מפני צו המוסר.

עוד נקודה להתפלאות מאופיו הנחדר של יוסף הצדיק. עת שגילה את זהותו האמריקית לאחיו, קרא בקול "לכל [המצרים] הניצבים עליו, ויקרא: 'הוציאו כל איש מעלי', ולא עמד איש אותו בתודע יוסף אל אחיו" (בראשית מ"ה, א'). אמרו חז"ל (תנומה) "לסכנה גדולה ירד יוסף, שאם הרגוו אחיו אין בריה בעולם מכירו. אלא כך אמר יוסף: מוטב שאהרג [לשון נפעל] ולא אביעש את אחוי מפני המצריים". ככלمر, כבר היו בהיסטוריה מעשה רצח של מנהיגים, והרוצח נמלט על נפשו, כמו מעשה של אהוד (שופטים ג', י"ט-כ"א). אפשר כי עד שישפיך יוסף לדבר ולגלות להם כי הוא אחיהם שהם מבקשים, יספיקו לרצוח אותו מתוך התרgesותם על העלילה נגד בניין. כלום זו מהחכמה להוציא מהחדר כל הזקיפים ושותמי ראשו? אבל יוסף היה מוכן לשלים גם מחיר זה ובלבד לא לבייש. ומדובר באלו שמכרו אותו לגורל שהוא קשה מהמוות, גם אתם היטיב.

לממנו כאן פרק בתיקון המידות, בהתעלמות מוסרית, בሪhook מלשון הרע ולא לצער את הזולת. אשרינו שאלו הם הדמיות של אבותינו.

[הערה: יש השאלה בדברי רש"י (בראשית מ"ב, ל"ז) על יעקב: "מלמד שחשדן שמא הרגוו או מכרוו כיוסף", משמע שיעקב בן חشد בהם על המכירה? אבל המעניין במקורו של רש"י במדרש רבה (צא, ט) יראה הלשון היא "מלמד שחשדן אביהם" ובלי מלת "כיוסף". ככלומר החשד היה שמא הם הרגו לשמעון או מכרוו (כן פירש "מתנות כהונה"), כי "אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשו" (מועד קטון יה ע"ב). וחשד גם לעניין שמעון בלבד אבל לא הזכיר כאן יעקב כלל אודות יוסף. ואפשר שתלמיד טועה הוסיף מלת "כיוסף" בסוף דבריו רש"י.]